

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMÎNALĂ

Redacția Strada Buzești 42 Administrația Strada Regală, 6. BUCUREȘTI	Director: N. IORGA Redactori: { St. O. Iosif, M. Sadoveanu și I. Scurtu.	ABONAMENTUL ANUAL În țară . . . 10 lei În străinătate 12 »
--	--	--

CARTEA UNUI DISPĂRUT: „FEȚE“ de I. D. MANOLACHE.

În spiritul literaturii românești se produce de cîtva timp o netăgăduită schimbare, ce se datorește multor motive, care nu se pot desluși încă pe deplin. Astfel se întîmplă că unele cărți în care fără îndoială este putere și talent, se înfățișează ca învechite, cu toate că a trecut numai puțină vreme de la apariția lor. Este într'însele ceva care nu mai cîștigă astăzi, pe cînd cîștiga așa de mult încă în ajun, ceva care nu-ți place, te jignește, te îndepărtează de dînele, pe cînd aceleași însușiri ar fi fost cele mai gustate pentru cetitorii zilei de ieri.

Și nu e vorba aici de un antagonism între două generații sau, mai bine, nu e vorba numai de dînsul. Scriitorii aceștia cari nu ți se pot lipi de suflet sînt mulți dintre dînșii oameni încă tineri sau cari aū murit dăunăzi plini de tinereță. Ceia ce era până mai ieri un semn al îndrăznelii biruitoare, al noutății care cutează e acum o pată de boală, un stigmat de decădere.

La aceste lucruri trebuie să te gîndești cînd străbați multele pagini cu litere mărunte din care se alcătuieste volumul «Fețe» al lui I. Manolache, — I. D. Manolache, cum își zicea el, sau, cum văd că i se pune astăzi numele, I. Manolache-Holda.

*

Autorul acestei cărți nu mai trăiește. Boala de piept l-a luat din mijlocul sărăciei acum cîteva luni de zile. S'a dus în amare dureri ale sufletului, cu conștiința că lasă pe ai săi fără ajutor, după o scurtă înclăstare fără noroc cu soarta. Ieșit din școală, a bătut la uși care nu i s'aū deschis, fiindcă n'a știut să le aleagă. Cîtva timp a fost corectorul «Revistei idealiste» a d-lui Holban. Dar nu mai era în stare să se ție de nici-un lucru; puterea, viața se stîngeau într'însul. L-aū dus la țară, cu siguranța, pe care o avea și el, că nici frăția bună cu natura nu-l poate lecu. Pe urma lui aū rămas nuvele risipite prin reviste — cînd la «Convorbiri literare», cînd la «Literatură și

artă», cînd închinată d-lui Maiorescu, cînd puse supt ocrotirea d-lui Pătrașcu, și ceva manuscrite. Văduva lui le adună astăzi în volumul pe care-l tipărește «Minerva».

Manolache copilărise în Bîrlad, într'un oraș cu măhălăli multe întru toate asemenea cu satele. Aici ochiul lui pătrunzător s'a deprins a cunoaște în același timp două feluri de viață cu totul deosebite : al țărănimii sărace cu sufletul curat și cu bunele datine vechi, de o parte, iar, de alta, al meșteșugarilor rămași în urma altor vremuri, oameni cu sîngele amestecat, cu limba împeștrită și cu setea de cîștig în vine. Mai tîrziu a căpătat și cunoștința traiului ușuratec și pretențios al funcționarilor de tot felul, pe cari i-au creat timpurile noastre. În sfîrșit, el a venit la București ca student și aici a avut înaintea sa zgomotul, risipa de vorbe cinice, lipsa de orice disciplină serioasă a studențimii din epoca lui și a d-lui Tocilescu. Acestea sînt elementele de realitate care-î stăteau la îndămină pentru ca din ele să-și țese povestirile spre scrierea cărora îl chema un netăgăduit talent.

Astăzi însă un scriitor nu purcede numai din experiența sa, ci și din cărțile pe care a dorit sau s'a întîmplat să le cetească. Cetirea tinerilor de prin anii 1890 se mărgenia însă numai la literatura francesă modernă, și anume la acea parte, mai bogată și mai bine cunoscută, dintr'însa care desfășură luptele, plăcerile și suferințele unor oameni pătimași și nenorociți, unor biete suflete schiloade și slabe, menite să piară într'un chip nevrednic. Din asemenea cetire se desfăcea iarăși neîncrederea față de viață, batjocură față de ideale ce se pot atinge sau măcar servi, și mari avînturi dureroase către acele culmi care stau dincolo de marginile puterilor și chemării noastre.

Dacă ar fi fost un om sănătos, bucuros de trupul său, sigur de o viață mai îndelungată, el ar fi stăpînit cîndva pe deplin materialul său de experiență, și poate chiar pe acela de cetire, și ar fi dat din bogăția lor opere armonioase, care să-î afirme sufletul în forma lui definitivă.

Astfel însă, el a scris, în cuvinte frumoase, meșteșugit legate între sine, ciudate vedenii simbolice, care te mișcă une ori, te farmecă ici și colo, dar te orbesc mai mult și te lasă cu o impresie de nedumerire și amărăciune, care se poate preface în compătimire personală. Altă dată a luat condeiul pentru a înșira povești de o ironie neașteptată, grea, une ori vulgară, ca în bucata unde ca substrat al creațiunii femeii se descopere, în locul coastei biblice a lui Adam, coada modernă a Dracului. Cîte o scenă a vieții de astăzi, văzută și înțeleasă de el numai în aparențe, trece apoi fără rost și fără sfîrșit într'un

hohot de ris, care-ți face rău și pentru subiect și pentru autor. În cutare poemă 'n prosă e un sentimentalism așa de diafan, încît el nu se poate prinde de mintea cetitorului.

Și totuși ce potrivite ar fi fost acum cîțiva ani aceste vedenii de demoni și îngeri, acest panteism palid, această satiră care blastămă o societate întregă, în oameni și așezăminte, cuprinzîndu-se într'insa orice afară de țerănimea căreia i se plînge de milă !

De patru ori I. D. Manolache a săpat cu energie și siguranță în subiectul său, de un bloc mai resistant. Odată e vorba de o biată ființă schiloadă, de o fetiță cocoșată pe care o urește și mamă-sa, zicîndu-î «Moș-Gheban», dar pe care o iubește, pînă la moartea lui, un tată tot așa de prigonic de ursită. A doua oară, un țeran osîndit pe jumătate cu dreptate e primit la ieșirea din ocna de un bun boier bătrîn și se face cel mai cu rîvnă păzitor al averii lui. A treia oară — și, în ordinea înșirării, scade și însemnătatea nuvelor —, un sergent amoretat de nevasta unui bătrîn arde casa acestuia pentru a-și răzbuna de împărțirea înjositoare a ființii iubite și capătă pe neașteptate, în locul urii din partea ei, o iubire mărturisită înaintea tuturor, pentru că vinovatul a scos din flacări un copil care era *al lui*. În sfîrșit, «Dihorul», care a fost foarte mult laudată, cuprinde pătaniile tragicomice ale unui cojocar bătrîn care se folosia de isprăvile unui dihor adevărat ca să se ingrașe din găinile vecinilor.

În aceste bucăți află și observație, și stil, și putere dramatică. Ceia ce le strică însă e, nu atîta neputința de a le mîntui, cît aplecarea scriitorului de a trăsni la capăt cu un mare efect sentimental sau tragic. Fetița cea urită care a trăit ca o mucenică și a simțit ca o sfintă, ucide la sfîrșit pe sora ei frumoasă. Fostul ocnaș care ajunge de apără așa de credincios averea boierească, se înfațișează la urmă într'o năprasnică revărsare de lacrimi. Bietul moșneguț-dihor moare lovit în cap cu parul. Și sfîrșitul de la nuvela «Pojarnicii», cu prinderea de gît a iubiților înaintea casei care se mistuie în flăcări, nu e cel mai firesc.

*

Astfel un curent nenorocit, o școală fără folos moral, prietenii rătăcitoare și blestemul bolii aū putut întuneca însușiri care n'au fost din cele obișnuite. Nicî pe departe n'am avut de la acest scriitor ce ar fi fost în stare să dea.

N. IORGA.

FĂT FĂRĂ NOROC.

Cîntece și voie bună,
 Să te ții pe traiu,
 Căci din nouă țeri s'adună
 Cîți în stele, cîți în lună
 Împărați și crai.

Pin' și Negură 'mpăratul
 A sosit pe jos,
 Căci lui Graur Turburatul
 Dăruitu-i-a 'nduratul
 Un cocon frumos.

De-ar fi cîștigat pămîntul
 Cu bogatu-i har,
 Să-i încete-odat' cuvîntul,
 N'ar fi putut da Prea-Sfîntul
 Un măi mîndru dar.

Și'ncărcați de daruri grele
 Ați pornit pribegi
 Cetitorii de pe stele:
 Pin'și cele nouă Iele
 Fost-au printre regi !...

Să te miri, că cele sfinte
 Popii au uitat,
 Cînd Vladicii innainte
 Cu alesele cuvinte
 Fost-au la scăldat ?

Și viteji, cum pentru țară
 Veșnic eu urez,
 Sprintenii murgii își alergară,
 Apă vie căutară
 Pentru cest botez.

Iar Vlădică, la număr șasă,
 Pruncu'n brațe ieău,
 De trei ori în apă-l lasă
 Și în scutec de mătasă
 Doamnei iar îl dau!

— «Noi Zorilă, zi cerească,
 Numele i-am dat,
 Să trăiască, să'nflorească,
 Pe pământ să strălucească,
 Tinăr împărat!

Doamna, Doamna-și pierde firea
 În suspin ușor,
 Doamna și-a uitat mărirea
 Și-a 'nceput de-acum urzirea
 Zilelor de dor.

Ard luminile de ceară
 Printre dalbe flori,
 Luminind un colț de țară,
 Iar poporul cânt'afară
 Veselele hori.

Sună'n turlile'vechite
 Al aramei cânt,
 Steaguri albe-s dezvalite,
 Temnițele sînt golite:
 Pace-î pe pământ...

Ce n'ai da tu, Craiū bătrîne,
 Vremea s'o dezlegi,
 Ca să știi ziua de mine,
 Slova ce în veci rămîne
 Scrisă pentru regi?

Și 'ntr'un an coconul crește,
 Cît cresc alți 'n trei,
 Și 'mpăratu'n tinerește,
 Căci de-odată se trezește
 Cu fecior holtei.

Și crescut-a crăișorul
 Mîndru ca un steag :
 Se fălia cu el poporul,
 Ah, dar cine știe dorul
 Gîndului pribeag ?

— Ți-a pierit din dalba fața
 Zîmbetul ușor,
 Tu-mi omori a mea viață
 Cu a gîndurilor ceață ;
 Ce-ai tu, drag dor ?

— Mamă, mă topește focul,
 Par'că-s fermecat,
 Mamă, nu mă ține locul,
 Mamă, mi-a pierit norocul :
 Plec în lumii să-l cat !...

Adă-mi murgul fără splină,
 Paloșul din cuii, University Library Cluj
 N'ai văzut pe el rugină? . —
 Nu știu, pentru care vină
 Capul mi-l răpuii.

Să oprești în cale vîntul ?
 Plînsu-î în zădar ;
 Mamă, e'n zădar cuvîntul,
 Căci de-acum eî calc pămîntul,
 Țeri fără hotar.

Înnălțat-ai arzătoare
 Ruga ta de foc :
 Fu menit de ursitoare
 Ca să naști aici sub soare
 Făt fără noroc !

O C N A ¹.

Sosirea, încartiruirea seara, pe o vreme umedă, primirea căzărniî a-doua-zi, primirea închisorii, s'aũ făcut repede, nici n'am știut cînd. Două companii ne așteptau cu toate calabalicurile scoase; de-abia vedeaũ înaintea-li de nerăbdare; aũ plecat chiuind, sãrind pe drum cu ranițele în spate. Sergenții noștri majori dădeaũ ordine, aĩ celuilalt detașament rãcniãũ; furieri, cãpitanii încheiaũ procese-verbale, dădeaũ și luaũ în primire toate mesele șchioape și toate geamurile sparte.... Iar înlãuntru, prin camerele pãrãsite, un praf, o murdãrie, de te-apuca groaza! Hirtii boțite, cîrpe, linguri, cioburi de strãchinã, bucãți de mãmãligã și de pîne, ca la plecarea unei hoarde....

Ș'ai noștri, cu toții, își leapãdã arme, rãniți, toatã gospodãria, — și se pun pe curățenie, pe cînd ceilalți pleacã ca alungați de holerã! Mãturi rupte, tîrnuri numai bețe, încep a rãscoli praful, — și se face un nour greũ și innãbușitor în curte și 'n camere, de nu se mai vedea om pe om și nu-și mai putea trage nimeni sufletul! Apoi hîrdaie cu apã astîmpãrã praful, și poțopul se revarsã pe dușamele. Douã companii în genunchi, cu toate cîrpele gãsite pe supt garduri și 'n gunoaie, spalã podelele și varsã peste praguri valuri noroioase.

Cucoana Adelaida a domnului cãpitan, în vremea asta, se strecoarã în vîrfurile picioarelor prin odãile de la al doilea rînd; cu batista la nas, cu sticluța de colonie în cealaltã minã, se apleacã pe fereastrã. Se întoarce cãtre ofițerii nevãzuți dindãrãtul ei, vorbește iute, parcã i-i scîrbã, parcã e indignatã, parcã-i gata sã leșine.

Iar majorii noștri și toți gradații, pic de apã, umblã în toate pãrțile, pun și ei mina, ajutã, îndreaptã, rãcnesc la flãcãi, îi injurã cumplit în toate felurile, le mai leapãdã cite-un pumn, cite-o palmã, — și e o zarvã, o încurcãturã de glasuri, ca la Turnul Vavilonului!

Si apa și praful se amestecã, se astîmpãrã, se iscã iar; cîrpe, mãturi se rostogolesc, rãmîn nemișcate, printre rãniți și arme, printre calabalicurile ofițerilor; și e un soare arzãtor de-ți vine sã urla ca ciniã, sã turbã! Și bãieții se izbesc, se freacã, se brîncesc, sar unii peste alții, se pãlesc cap în cap, se plefturesc cu cîrpele ude peste obraji, se uitã urît unii la alții, — parcã de cînd sînt ei tot în dușmãnie și larmã aũ trãit!

În sfîrșit, ne așezãm. Compania noastrã în douã camere, cealaltã

¹ Capitol din noul volum: *Amintirile cãprarului Gheorghiușã*, ce va apãrea în curînd.

în două. Domnul căpitan Chirițescu și cu domnii ofițeri sus, prin odăi, care cum îi vine la îndămină. Noi mai așa, mai ușor am făcut *instalația*. Mai greu a fost sus, la cucoana Adelaida. Acolo toată ziua aũ hîriit mobile, ordonanțele, aũ bătut cuie, și pînă seara tirziũ aũ făcut curățenie. Și glăsușorul cuconitei nu mai contenia; zicea, zicea, zicea fără odihnă, ș'așa de iute, așa de iute!

A-doua-zi, altă undă, pînă ce în sfirșit toată lumea a căzut la învoială; foitul și răcnetele aũ conținut. De-acuma înainte o viață lină, leneșă, de trei luni, trebuia să curgă, fără bucurii, fără întristări mari. Instrucție, teorie, de loc, — asta era bucuria multora. Nu-măi gărzi, convoiuri, ș'atît, — și 'ncolo odihnă.

«Ah! ce viață măi tată, ce viață!...»

Orășelul, curățel, cu case albe și plin, slavă Domnului, de crișme, se întinde pe lingă Trotuș. Apă limpede ca lacrima: unde-i de două staturî de om, se văd pietrele fundului. Pe malul din spre tîrg, stîngul, se ridică căsuțele mahalalelor și case vechi boierești, cu cerdacuri. Peste apă treci pe poduri de lemn care se clatină supt pași. Și dincolo, vii, livezi, și grădina Nastasachi cu băi de piatră și c'o apă ce miroase destul de urit, dar pe care oamenii o beau pînă ce-și fac pintecele dobă. Dincolo, stăpînind toată valea, se înalță drept, cu coama zbirlită de copaci, munișorul Măgura. În virf, o mănăstioară cu chilii sărace și cu niște bieți călugări cari se tem și de umbra lor.... Duc o viață nenorocită, iarna supt zăpadă, vara din mila oamenilor; privesc pe toată lumea pieziș, și ulcica murdară cu apă și-o întind parcă cu părere de rău. Un iaz înnomolit sus acolo, dincolo de o livadă destul de mare; iar dincoace, deasupra văii, un cerdac de scînduri vechi, de pe care vezi desfășurîndu-se două ținuturi, cu dealuri, cu sate, cu apele sfărîmături de argint, pînă la marele șes al Siretului. Drumul Slănicului vine pe dedesupt, încovoidu-se alburiu, moale ca o blană, cu praf de două palme. Trece peste podul nou cu doi stîlpî mari, zidiți, și cu al treilea tăiat într'o stîncă uriașă, care de veacuri zace acolo, în albie. Iar în orășel, cînd căsuțe de mahalagii, cînd clădiri mai arătoase, ba și străzi pietruite.... Iar lingă șandramalele care ne țin loc de cazarmă, grădina publică.... O măsori ușor, făcînd zece pași la dreapta și alți zece la stînga. Și cum înserează, vin boieri cu pălării tari și cucoane gătite, ș'o muzică cu alămurî începe a face un vuiet, de urlă toți cîni împrejurilor.

Altfel, bine de trăit și destulă liniște. Dumineca, crișmele, mai ales, parcă ar fi niște ființe vii, care vuesc adînc, răsufă aburi murdari, înghit și dau afară un popor întreg de rîndași, de servitoare,

de tîrîie-briu, de soldați cu căpelele pe-o ureche... Și niște țîriituri de scripcă, și niște jocuri, ș'un vin eftin, destul de rău ce-î dreptul... Cînd ai intrat în așa hrubă, te-au și impresurat femeile și n'ai chip să nu te îmbeți. Bietul dom' sergent Florescu se tînguia într'una din pricina asta !

Pentru noi, cel mai de seamă lucru, acolo, era temnița, unde făceam gărzile ; erau salinele, unde duceam convoiurile de ocași.

Dimineața, la cinci ceasuri, corniștii cîntau zorile și toată lumea se pregătia răpede. Dom' sergent-major Anton, în odăița lui, gilgiind își dregea cite-o leacă glasul ; zbierînd cît putea, ca s'audă domnul căpitan că-și face datoria, se învîrtia printre ai lui, Lungu, fluturîndu-și mustățile.

Dulăparul, cu sacul, trecea împărțind suplimentul : o fărîmătură de pine și opt ori zece masline putrede. Această gustare de dimineață se făcea iute. Nu era nevoie de vas, nici de masă. Toată mîncarea își găsia loc pe podul palmei stingi. Mai mult întăritați, flăcăii se ștergeau pe bot, pe cînd unii din gradați mușcau din cite-o jumătate de pine pe care o ținea în dreapta, și-și umpleau gura cu masline alese de cu seară și păstrate în străchinii bine spălate. Ochiul se îndreptau îndărăt jinduitori ; dar o comandă, cu gura plină, izbucnia : « Drepti ! ». Și nimeni nu mai mișca.

Se arăta și ofițerul de serviciu căscînd, somnoros și zîngănindu-și sabia. Anton comandă *drepti*, și raporta. — Coloana de marș, — și ieșiam pe poartă pe ulița pustie, în tactul darabanei.

Castelul sta grămădit lingă Trotuș, dincolo, ca într'o vîgăună. O cetățuie cu ziduri înalte, cu porți grele. Paraclisul cu turnul tăbluit roș se innălța de-asupra. Suiam printre zăplazuri, printre grădini în care izvorau de pe ramuri negre verdeață și flori. Se innălțau comenzi, ne opriam ; ieșia afară garda ; se împărțiau soldații în avangardă, ariergardă și flancgărzi, — și după aceia, deodată, porțile se deschideau, și unul cite unul ieșiau la lumină, ca dintr'un întunec, condamnații în haine sure, vîrgate cu negru. Erau căutați bine de gardiani, « li se făcea perchezitia », apoi treceau innainte pe șoseluța inclinată, și se opriau, cite patru, cite patru... Innainte, pe de laturi, soldații cu arma gătiți, cu încercătoarele în mînă, cu baionetele sclipind în răsăritul de soare, așteptau amenințatori, într'un cerc mare.

Ieșiau o sută, două sute, după cum erau și cererile de sare. — Cornul zvîrlia în văi numirea convoiului și innaintarea ! Avangarda pornia, flancgărzile apucau cărări cotite pe de laturi, una pe calea ferată, alta printre case, pe la marginea grădinilor, suind, coborînd,

ocolind, aținându-se la hudiți, totdeauna la înălțimea convoiului. Și cornul cînta puternic, ariergarda încheia drumul; condamnații mergeau încet, la pas; cătușele zuruiau încet. Trecători, căruțași, la strigătele cornului se opriau, lăsau să treacă șiragul... Priviau tăcuți, unii își întorceau capetele, — pe cînd ocașii, pe ulițele înguste, pășiau fără cuvinte, fără zîmbet, cu fețele rase zbircite, cu ochii plini de întunerecul celulelor... Iar, pe căi lăturalnice, șirul de soldați din dreapta, care încunjura, mergea toată vremea în pas alert, gîfîind, cu arma totdeauna gata, ca în așteptarea unei mari primejdii... În jumătatea aceia de ceas, cit se făcea drumul, toți, ofițeri și soldați, măi ales la început, erau cu inimile strînse. O mișcare, un pas în latură din șiragul de condamnați, și arma trebuia să fie gata... Un foc, glasul de spaimă al cornului, — puteau izbucni în fiecare clipă!

Ajungeam. Porțile magaziiilor de sare se deschidea. Șirul de ocași intra, sentinele se rînduiau în jur. Dedesupt, curtea era săpată, și spre străji malurile săpăturii erau zidite drept, cu piatră; iar de-a-supra, zăplazul nalt de ostrețe împrejmuia totul. Străjile se plimbeau pe o punte dintr'o scîndură în unele locuri; veghiau la mișcarea de desupt, unde, îndată după ce ajungeam, morile de sare porniau, vagoane și vagonete prindeau să huruie pe rețeaua de șine.

Afară, la magazii, rămîneau ocașii cari măi aveau puțină an de osîndă, cei neprimejdioși. Iar ceilalți se urcau în vagonetele care așteptau în gura tunelului. Mașina pitică, înlăuntru, fluiera ascuțit, pornia, cufunda șiragul în întunerecul răcoros, prin care o suflare jilavă trecea iute, în care lămpile electrice fulgerau în trecăt și rămîneau apoi în urmă, slăbiau în negură ca niște cărbuni.

În fundul pămîntului, în muntele de sare, sint săpate marile bolți răsunătoare.

Cînd am ajuns întăia oară pe podișul de la capătul tunelului și cînd mi s'a deschis înaintea, în sus, în jos, uriașa peșteră, cu lumina-i fantastică, m'am crezut sosit pe tărîmurile unei lumi a visurilor.

În sus, ca o boltă de biserică, pînă la deschiderea alburie în lumina zilei a gurei vechi a ocnelor. Apoi cerdacuri de sare, un rînd două, trei, care încunjoară toată bolta, se pierd în întunecimi, iar apar...

Și, jos, deodată, în pilpiirile luminii electrice, o lume de umbre negre... S'aud glasuri, care hăuie rătăcind parcă prin coridoare; s'aude tactul ciocanelor...

Iată, la o stîncă de sare lucrează doisprezece nenorociți. Odată ridică ciocanele îndreptîndu-se din șale, odată le lasă cumpănîndu-se în jos; și bătăile tari, ca în piatră, cad regulat cu ecouri prelungi,

Tac! — și ecurile în peșteră: ta-a-a! Tac, ta-a-a! Și bat neconținut o jumătate de ceas, un ceas, pînă cînd stinca, piriind, pocnind, se desprinde din munte. Si tot adîncul e plin de răsunete, de umbre care lunecă, de glasuri care parcă ar veni dintr'o parte și ar trece în alta, purtate de freamăte de vînt.

Lumina viorie pîlpiiie în zbucniri, în tremurări de stingere, aruncă fulgere pe colțuri lucii, pe trepte care izvorăsc din întunerec și duc nu știi unde. Și într'un colț, pe care nu-l cunoșteai, deodată descoperi doi ochi cari te privesc, — două luciri de fosfor.

M'am coborît jos, printre ocnași, pe trepte de sare, line, acoperite cu praf mărunt cu niște fulgi. Ș'acolo, jos, muncă încordată. Ciocane ascuțite sapă șanțuri, ciocane rotunde bat la piciorul lespezilor; vagonete pline de bulgări trec mîinate de oameni cu grumajii și spinările încordate; din locuri joase suie unii cu lespezi în spate, gemînd, gîfîind, rotînd ochii crunți în orbite. Pretutîndenii o muncă amară; ș'acolo, aproape de ei, între ei, simți că din visul de sus ai căzut într'un iad al scrișnirii dinților.

Unii mă priviaū tăcuți, cu ochi în dosul cărora cine știe ce gînduri clociaū; alții îmi zîmbiaū cu umilință, se apropiaū încovoiați, îmi întindeaū un ou de sare limpede, se milogiaū pentru un pitac.

Treceam prin dreptul unei peșteri adînci, negre. În fund, cine știe unde, în întunerecul de păcură, lucia ca o stea lampa unui lucrător; ciocanul se auzia innăbușit scurmînd în munte; omul, însă, cu trupul frînt, cu durerea, cu ura, nu se zăria...

Deodată, într'un colț, cițiva mă opriră c'un zîmbet și c'o întrebare. Ochiu cufundați supt frunte adînc; obrazurile palide; crețuri în jurul gurii. Unul e nalt, spătos, cu fața rotundă; mă privește drept. Al doilea, negru, stricat de vărsat; al treilea scund, c'o față arsă, pe care ochii albaștri par două pete alburii.

Și cel d'întăiu mă întrebă;

«Ce mai veste prin gazete? Se pregătește țara de războiū?...»

Îi privesc mirat. Ei își întind gurile într'un zîmbet mai larg.

«De ce să se pregătească?»

— Cum? nu știi? Dacă se face războiū, poate ne scoate și pe noi de-aici», răspunde cel cu fața arsă. Și se întoarce spre cel nalt: «Nu-î așa?»

— Hm! așa-î; așa spuneaū bătriniū... Ne scoate și ne pune în fruntea oștilor: orî scăpăm și ne dă drumul, orî pierim... Decît aici, mai bine!...»

Tustrei mă privesc cu dor de vorbă. Și 'ncep a-mi spune.

Doi mărturisesc că sînt vinovați: crime obișnuite, omoruri cu to-

porul și cu cuțitul; al treilea însă, cel cu ochii șterși, caută cu îndărătnicie să-și dovedească nevinovăția și neconținut vorbește de revisuire de proces.

Acesta e omul într'adevăr rău. Din noaptea sufletului lui, numai venin și ură urcă; otrăvite-î sînt toate clipele osîndeî. Scrișnind grăiește de chinuri, scrișnind de cei ce l-au osîndit «pe nedrept». Toată carnea parcă-î tremură pe trup. Și la urmă oftează cu greutate.

«Haah! mulțămesc lui Dumnezeu că procurorul și primul jurat au murit... Altfel trebuia să-mî fac cu ei *datoria!*...»

Și 'ncet-încet amintirile, povestirile curgeau. Și-mî vorbi cel nalt despre cumplitele vremuri dedemult, cînd nu era tunel, și condamnații coborau pe scripti prin gura veche, la început, și pe urmă nu mai vedeau lumina lumii decît odată pe an, la Paști! Acolo trăiau la întunerecul rănit numai de facile, se tîrau ca fiarele prin răceală, prin umezeală, înghițiau praf de sare, își lăsaū ciolanele pe stîncă, mîncăū mai rău decît cinii; chinuți, zdrobiți se tîrau ca viermii spre o fază strecurată ca un fulger de sus spre nemernicia lor; nici mirosul bunului pămînt, nici zvonul văzduhului, freamătul verdeții, nimic n'ajungea pînă la ei; într'un mormînt trăiau! Și din cînd în cînd, de la biserica lor, săpata în stîncă de sare, vuiăū adînc clopotele, ca pentru morți, chemîndu-î la amarăciunea rugăciunilor, de multe ori chemîndu-î la odihna înghețată a sicriului!

Și 'n vorba lor adîncă, auziam, din ce în ce mai pierdute, bătăile ciocanelor răsunînd, hăuînd în peșteri negre, ca pînă 'n măruntaiele pămîntului; — și de-acolo, din depărtări nemăsurate parcă veniaū acele suflări tremurate, acele freamăte în care se zbăteaū, ca fluturi pe moarte, luminile violete ale becurilor electrice....

MIHAIL SADOVEANU.

CUGETĂRI

Cînd nu trăiești, e ușor să n'ai păcate.

*

Cei mai mulți trăiesc zile, puțini trăesc viață.

*

E trist numai cînd și un suflet se stinge în trupul care moare.

X.

CÎNTEC RĂZBOINIC

*Zădarnic vînjoasele brațe
Plîngînd le 'nnălțați cătră cer, —
Viteji n'au vreme să plîngă
Cît brațul mai poate să strîngă
Cu sete războinicul fier!*

*Sus fruntea! Trufia vrăjmașă
Să piară ca fumul în vînt,
Toți munții cer azi răzbunare,
Iar jalea robiei amare
Zbucnește 'n al urii cuvînt...*

*Gătiți-vă iute de luptă
S'apropie ceasul dorit,
Cînd lanțuri de veacuri s'or frînge,
Iar negre pîraie de sînge
Păta-vor pămîntul iubit...*

*Și-acum, — cîntăreții durerii
Mult jalnica liră să-și sfarîme
Și coarda la arc s'o împlînte,
Iar arcu 'n vîzduhuri să cînte:
La arme, la arme!*

CORNELIU MOLDOVANU.

LUNCA DOMNEASCĂ¹.

Largă și netedă ca un bărăgan, cu iarba deasă și naltă, cu muzica nesfîrșită a miilor de insecte, cu răcoarea sa dătătoare de visuri și de viață, se prăvălește la soare Lunca Domnească.

Pe lume nū poate fi cîntec mai frumos decît cîntecul de leagăn al mamei, nu poate fi nume mai frumos decît numele fetei care

¹ Din volumul «Popasuri Vinătorești», ce va apărea în curînd.

ți-a fost întâiu dragă, dar nici loc mai încântător decît Lunca Domnească, nu poate fi altul!

Poate mi se pare mie așa, pentru că acolo am copilărit eu...

Nu odată mi s'a întîmplat, cum stăteam tolănit în iarbă, cîntînd fără grijă, acățînd dantelă din visurile mele pe albastrul cerului, să mă pomenesc deodată cu un bulgăre de moloz umed, aruncat de vr'un drac de băiat, pitit undeva și pus ca să mă năcăjească.

De multe ori tresăriam înfiorat, părăindu-mi-se că aud pașii lui Cigolea, Cigolea cel urît, care colinda lunca, purtînd cunună de buruiene pe cap și era spaima femeilor frumoase.

Odată ațipisem ușor, lungit în iarbă, și aud pe cineva tușînd într'adins.

Am sărit în sus.

Dinnaintea mea stetea un chip de om, de nu știaî cu ce să-l asemeni.

Largă era lunca, dar, cînd mă uitam în sus la namila aceia de om, mi se părea că umbra lui acopere lunca întreagă.

Avea o barbă mare și încilcită, sălbatecă, o față aspră și arsă de soare, iar ochii lui priviaî la mine, tocmai așa cum priviam eu la cite un gîndăcel de care nu mai văzusem.

Frica mă încremenise pe loc, și mă uitam la el foarte nenorocit, cu inima bătîndu-mî foarte tare, de auziam singur. El, s'a lăsat jos pe iarbă lingă mine, cu bita lingă dînsul.

Stătea pe gînduri, aplêcat puțîn înnainte, cu degetele lui groase împeunate și fără să scoată nici-o vorbă. Pe urmă, întoarse spre mine capul său mare, privindu-mă fără nici-o răutate, cercetător.

Atunci i-am auzit glasul.

— «Cum mă chiamă pe mine? Știi?»

Vorbă liniștit.

— «Cigolea te chiamă.» Am răspuns cu multă siguranță și privindu-l tot cu frică.

— «Poî da!»

Rămase iar pe gînduri o bucată de timp.

— «Apoî am cercat, dar degeaba...»

Nu înțelegeam ce vrea să spuie. Am așteptat, am rupt cîteva fire de iarbă și mai la urmă, uitîndu-mă în ochii lui, îl întrebaiî cu sinceritate.

— Ce ziceai c'aî cercat?

— Him! Nu crezi?

— Ba cred, dar spune ce...

Atunci a luat bita de coadă, a ridicat-o ușor și a prins să dea cu ea în pămînt, jucîndu-se ca să nu mai vorbească.

Mult însă nu se putea stăpîni.

— Iaca zău, dacă n'am cercat! Dar nu vrea Ileana... I-am spus, și degeaba!

Și ce colibă frumoasă am intruchipat! Dacă-î degeaba...

Părea că-l doare ceva, ceva de care mintea mea de copil n'avea habar, și par'că suferința lui mă întrista și pe mine.

— Dar de ce-ți zice Cigolea?

— Mie-mî zice și Pavel. Eū sînt, cu alți doi, boar la conu' Zarcopu. Ce nu știi? Pe tustrei ne cheamă Pavel.

— Pe tustrei? Atunci cum vă strigă la mîncare?

— Cum să ne strige! Pavele, Pavele, Pavele!

...De atunci nu l-am mai văzut pe Cigolea.

Dar lunca mea n'ar fi nimic, de n'ar fi și gîrla!

Vine gîrla mare, plină din mal în mal, susurînd printre firele de iarbă, minioasă și mîndră ca o apă mare, ține două zile, cit umblă moara de la Calița, pe urmă puterile o părăsesc și scade.

Toamna, e bucuria becațelor și a sitarilor, cari vin din toate părțile să'și vîre pliscul în nămol.

Cîte un vîntor cutreieră marginea smîrcurilor, cu pușca gata.

Nuamă ce auzi un ropot de aripi, becața s'a ridicat speriată, cu pliscul întins, cu aripile harnice, și pînă departe, auzi încă strigătul ei de alarmă: ciovlic, ciovlic!

De cîte ori auziam împușcături, foarte rar, ochii mi se întorceau fără voe spre colina Moșatului, la crucea număi c'o aripă, plecată de vremuri pe groapa lui Chirileanu. Chirileanu acesta fusese vajnic vîntor pe vremea lui, și lăsase cu limbă de moarte să-l îngroape în marginea luncei, care i-a fost dragă toată viața.

Auzind împușcături, mă uitam cu frică, temîndu-mă să nu se scoale Chirileanu din mormînt, și să-l iea la fugă pe îndrăznețul care vinează fără teamă pe Lunca Domnească, pe lunca lui Chirileanu cel odrăslit din viță de Domn.

Moș Axente, cînd avea vre-un drum de făcut, după trebî, bucuroș mă lua cu el, și cu el am cutreierat de multe ori Lunca Domnească, și de-a lungul și de-a latul.

Cînd ajungeam pe supt umbra tainică a răchitelor argintate, care se legănau pe amîndouă laturile gîrlei, mi se părea că apa călătoare doinește un cuvînt și cuvîntul acela îl cunoșteam.

Cuvîntul acela cîntat de apă, așa cum număi glasul apei știe să cînte, era un nume.

Se alegea limpede un *iii* liniștit și liric, și un *ooo* sonor și mai tremurat.

— I-auzi, moșule, cum zice gîrla :

— Cigoolea, Cigoolea.

De ce-l tot cheamă ?

— Cum să nu-l cheme, că el a smult apele acestea din cătușele Mîndrelului.

Vezi codrii aceia fumurii de la Apus? Acela este Mîndrelul. De-acolo vine gîrla, și Cigoolea a mînat-o încoace. El și Chirileanu...

— Doar Chirileanu a murit de mult.

— Apoi să știi că de mult, doar nu de erî, de-alaltăieri s'aŭ întimplat toate...

Chirileanu acesta era mare năzdrăvan, și era mai înfricoșat la vedere decît Cigoolea.

Cînd umblau amîndoi alături, așa nalți și spătoși, nu numai fiarele, dar și copacii se îngroziau de dinșii.

Ca doi frați de cruce cum erau, și amîndoi vajnici vînători, cît e ziulica de mare colindaŭ cu potaia de cinî prin locurile acestea, — că prin locurile acestea erau codri de codri.

Azi așa, minî așa, de la o vreme aŭ văzut ei că s'aŭ împuținat fiarele, și alte fiare, din altă parte, nu se trag încoace.

Atunci aŭ socotit frații că vînaturile nu se trag încoace, mai mult pentru că n'aŭ apă, căci nu era gîrlă, și nu de frica morții, — că fiarele n'aŭ atita minte.

Aŭ plecat ei amîndoi, tocmai în sus, la Mîndrelu'.

Acolo sînt izvoare destule și izvoarele acelea unele se adunaŭ și făceau un părăiaș mic de mergea în altă parte.

Amîndoi frații, dac'aŭ văzut așa, aŭ tăiat un șanț adinc în calea izvoarelor, de s'aŭ adunat izvoarele în șanț.

Iar șanțul acela dădea într'o vale cu gura încoace.

A pornit apa, și-a săpat singură drum de s'a s'a mai adincit cu vremea, s'aŭ mai adunat și alte izvoare, și s'a făcut gîrla care-o vezi.

Dacă a venit apă în codrii aceștia, aŭ prins și vînaturile a se lăsa încoace.

Acuma vînături erau, dar vezi că nu la tot lemnul îi prieste udeala...

De cînd a venit gîrla, că uneori vine de înneacă tot, n'a mai dat codrul odraslă, și arborii cari aŭ fost, aŭ prins a peri.

Tocmai pe urmă și-a dat seama Chirileanu de păcatul ce făcuse.

Cu acest curmeiŭ de gîrlă a zugrumat frumusețe de codru, și-i păcat...

De groaza acestui păcat a murit Chirileanu, iar Cigoolea s'a smintit. Codrul acesta era bunul lor.

De-abia mai anii trecuți a pus mîna Zaracopol pe ce mai rămăsese, și a scos și cioatele.

Dar Cigolea n'a mai îmbătrinit de-atunci, și Dumnezeu știe dacă are moarte, pentru că cel sărit din minte nu face perî albi.

Dumnezeu l-a pedepsit așa!

Tîrziu după ce-mi povestise acestea moș Axente, cutreieram Lunca Domnească, mirat de largă eî singurătate și de adinca eî mușenie, întrebîndu-mă singur dacă e adevărat că a călcat pe aci alde Chirileanu și alde Cigolea.

Seara tîrziu, cînd toate glasurile amorțesc, cînd brațul harnic al omului stă încordat supt cap, iar uneltele de muncă dorm, singură apa gîrlei, călătorind la vale, îngină cîntînd un cuvînt — cuvîntul care deschide minții poarta unui basm.

ION BĂRSEANUL.

CRONICĂ.

Comisariatul General al Expoziției din 1906 a început a tipări un «Buletin Oficial», care poate căpăta mai tîrziu un mare interes. Deocamdată, în cele două numere ce au eșit, nu se cuprind decît acte oficiale; circularele, foarte călduroase, ale d-lui dr. Istrati și știri despre organizarea comitetelor locale ce se alcătuiesc în vederea expoziției.

*

D. Vasile M. Kogălniceanu e un fiu pios al marelui său părinte. De mai mulți ani d-sa tipărește părți din corespondența politică a lui Mihail Kogălniceanu său dă ediții nouă din acele opere ale lui — o personalitate tot așa de puternică în domeniul cugetării ca și în al faptelor de fiecare zi, — ce nu se mai puteau găsi lesne de un public care ar putea folosi încă mult dela dînsule.

Acuma, ni se dau într'o ediție foarte ieftină — 1 leu pentru 150 de pagini — cele două mari discursuri ale lui Mihail Kogălniceanu ținute în 1862 cu prilejul desbaterii chestiei țerănești în Adunarea României unite. Se știe că hotărîrea, luată de Cuza-Vodă și ajutată apoi de Kogălniceanu, de a ceda țeranilor cu titlul de deplină proprietate, fie și în schimb pentru o despăgubire, pămîntul pe care până atunci eî îl lucraseră ca liberi neliberi, în seama altuia în parte, a întimpinat o opoziție pe atît de învîrșunată, pe cît de nedreaptă, din partea atitor oameni bogați, luminați și puternici cari nu erau în stare să vadă mai departe și mai sus decît interesul lor personal și de clasă. Acestei cete a privilegiaților, strîns legați între sine, li vorbește luptătorul pentru marele ideal național de dezrobire a ogorului țeranilor. De cînd s'au

rostit acele discursuri, mulți cuvîntători meșteri, mulți cuvîntători cu gîndul adînc, pe lîngă atîția saltimbanci de vorbe sau echilibriști de idei false, aș vorbit în cuprinsul Camerelor românești. Nicî-unul însă, chiar în momentele sale cele mai fericite, n'a putut să îmbine, într'o revărsare sinceră a sufletului său, însușirile care fac din cuvîntările lui Kogălniceanu o culme a oratoriei noastre: cunoștința deplină, de specialist, de învățat, a chestiei, puterea unei argumentații fără greș, frumuseța limbii celei mai firești și celei mai fere-mecătoare și un avînt care nu slăbește de la un căpăt pînă la cellalt. Decît atîtea lecții reci de istorie mai nouă a Romînilor, pînă și școlarilor noștri din clasele mai înalte li-ar folosi cu mult mai mult ascultarea acestor strălucite pagini de literatură politică, pe care o așa de ieftenă ediție le pune la îndămîna orîcuî. Și Romînilor de dincolo, cari aș foarte adeseaori părerile cele mai greșite cu privire la rostul țerănimii în regatul nostru și la cauzele istorice ale situației de astăzi, nu li se poate recomanda un mai bun mijloc de informație, care e în același timp și o lecție de limbă, o înnavuțire și înnălțare a simțirii fiecărui. Poate că a sosit în sîrșit ceasul cînd Kogălniceanu, acest mare nedreptățit pe toate terenurile, în istorie, literatură și politică (a și umbrît pe mulți prin mărimea culturii și talentului său!) poate să capete, între contemporanii săi, locul care i se cuvine.

La urmă se dă și o scurtă bibliografie a operei literare a lui Kogălniceanu; ea poate să aducă foloase și altora decît cetitorilor obișnuiți.

Asupra cărții în care d. Vasile M. Kogălniceanu se ocupă de chestia țerănească, se va vorbi mai pe urmă.

*

«Revista generală a învățămîntului», care urmează cu aceeași îngrijire pentru întrebările de pedagogie și cu aceeași iubire de școală, care se puteau vedea și în cel d'întîiu număr al ei — ce contrast cu scandaloasa publicație care se intitulează «Cultura Romîna», cu toată lipsa de orîce cultură morală și socială a atîtora dintre colaboratorii d-lui Găvănescul, vrednici de directorul lor, care e vrednic de dînșii! —, a început a tipări și studii mai întinse, în volume deosebite. Cel d'întăiu e acela pe care d. G. Bogdan-Duică îl consacră Seminarului pedagogic («Seminarul pedagogic, notițe și propuneri», tip. Carol Göbl). Se știe că de cîțiva ani s'aun adaus pe lîngă Universitățile noastre, în locul vechilor școli normale superioare, care erau mai mult niște internate pentru bursieri, «seminarii», care aun de scop să pregătească într'adevăr pe profesori în chip practic pentru meșteșugul lor. Studenții noștri fac încercări asupra sufletului unor școlari aduși anume pentru dînșii într'un liceu care se deosebește printr'aceasta de liceele celelalte. De aici iese un folos mai mare sau mai mic, după cum sînt și puterile și sentimentele pentru școală ale viitorilor profesori și după cît îngăduie fasa, totdeauna foarte gingașă, a începuturilor, — fără a mai vorbi de personalitatea acelor cari sînt chemați să îndrumeze pe acești tineri neîncercați. Astfel, unii aun crezut în seminarii și s'aun entusiasmat chiar de ele, iar alții s'aun arătat mai reci față de ele, sau

le-au tăgăduit, mergînd chiar, printr'o judecată basată pe aparențe, până a le lua în batjocură.

Nici d-lui Bogdan-Duică nu-î plac aceste *preparatorii* ale profesorilor în felul cum ele se desfășurează astăzi la noi. Dar această judecată a sa n'are nimic superficial și subiectiv. Puțini dintre oamenii noștri de frunte au tratat subiecte așa deosebite ca d-sa și de sigur că nimeni n'a iubit așa de mult, așa de exclusiv, cu atîta cinste și jertfă de timp și de atenție, chestia pe care într'un anumit timp a fost ispitit să o cerceteze. Cînd acela care a scris pagini așa de folositoare despre istorie și istorie literară, din toate ramurile lor, a ajuns a se ocupa de pedagogie, el s'a îngrijit să cunoască adînc întreaga bibliografie a subiectului, așa cum aceasta se poate cere de la cel mai conștiincios specialist. Urmărind până astăzi mersul ideilor cu privire la pregătirea practică a profesorilor, d. Bogdan-Duică a întîmpinat ideia cea nouă — realizată însă în atîtea locuri din Germania — a seminariului care chiamă la dînsul, nu studenți cu grijă de cursuri și examene și cari privesc exercițiul lor pe terenul pedagogiei ca o pierdere de vreme neplăcută, ca o nouă povară pe lingă cele multe pe care, fără nici-o dreptate, le țin pe umeri în virtutea unor regulamente universitare greșite, ci absolvenți de școli superioare, licențiați și doctori cari se pot închina, cu tot răgazul, cu toată seninătatea și maturitatea, experiențelor de pedagogie. D. Bogdan-Duică e și d-sa de părere, ca orice om cu vederi mai largi și cu spiritul mai îndrăzneț, că, de fapt, nu poate fi decît alegerea între un astfel de seminarium, de știință, conștiință și iubire și între nici-un seminarium, ca până în ultimele timpuri. În vederea unui ministru modern, cum în foarte multe privinți a fost d. Hăret, autorul acestui studiu dă și planul practic al întemeierii școlii pentru meșteșugul de profesor. Într'o țară unde se face încercare cu atîtea idei rele numai fiindcă sînt nouă, mai știți? poate să aibă oarecare noroc și această idee și nouă, și bună.

*

Despre multele cărți ce am aflat la întoarcerea mea în București, va fi vorba pe rînd în n-rele viitoare.

N. IORGA.

CUGETĂRI

Moartea e o apă neagră care nu se varsă nicăiri.

*

Mulți cred că pot iubi omenirea fără să iubească un singur om dintr'însa.

*

Grija morții, — în ceasul morții, cînd nu mai e grija cea mare a vieții!

*

Nu te încrede în iubirile al căror motiv ești îndemnat să-l cauți.

*

Cine scrie pentru puțin scrie numai pentru aceia; cine scrie pentru sine scrie pentru toți.

*

Scrie cu sufletul tău și recetește cu sufletul altora.

*

Vine o vreme când scriitorul poate fi înlocuit de rutina condeiului său.

*

Atacurile te dor numai atunci când ele pot rupe consistența sufletului tău, precum cuțitul rupe consistența trupului.

*

Ce-ți pasă când faci un lucru bun, că altul, în loc să facă și el așa, te vorbește de rău?

*

Inspirația vine din acea parte a sufletului tău pe care ți-ai înălțat-o de-asupra vieții.

*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Crezi ce vrei, faci ce poți.

*

Un om cu noroc se zice unul *numai* cu noroc.

*

Unora li-i milă de durere, altora de a face durere.

*

Jucăria tinerilor pregătește fapte, a bătrânilor le înlocuește.

*

De fapt, ceia ce trebuie să spuie mai mult oamenilor sînt lucrurile care se înțeleg de la sine.

*

În copilul tău ți-e dat să adaugi ce a lipsit copilăriei tale.

*

În întunerecul științei ca și în întunerecul stelelor oamenii pot aprinde numai lumini pe care tot ei le pot stinge.

X.